

**ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Декан соціально-гуманітарного
факультету
Оксана ГОМОТЮК
« » 2024 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з науково-педагогічної
роботи
Віктор ОСТРОВЕРХОВ
2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

**з дисципліни «СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА
(ЛЕКСИКОЛОГІЯ, ФРАЗЕОЛОГІЯ, ЛЕКСИКОГРАФІЯ)»**

**ступінь вищої освіти – перший (бакалаврський)
галузь знань – 01 Освіта/Педагогіка
спеціальність 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)
предметна спеціальність 014.02 Середня освіта (Мова та зарубіжна література (із зазначенням мови))
спеціалізація 014.028 Польська мова та зарубіжна література
спеціальність 014.01 «Середня освіта (Українська мова та література)»
освітньо-професійна програма «Польська мова і література. Українська мова і література»**

Кафедра інформаційної та соціокультурної діяльності

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції	Практ.	ІРС	Тренінг	СРС	Разом	Залік (сем.)
Денна	1	1	32	14	3	5	36	90	1

Зав. кафедрою

ТЕРНОПІЛЬ 2024

Робоча програма складена на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалавра галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» спеціальності 014 «Середня освіта» (за предметними спеціальностями), затвердженої Вченою радою ЗУНУ (протокол № 11 від 26.06.2024 р.).

Робочу програму розробила к. філол. наук, доцент кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності Наталія ЯБЛОНСЬКА

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності (протокол № 2 від 30 серпня 2024 р.)

Завідувач кафедри, к. іст. н., доцент

Ірина НЕДОШИТКО

Розглянуто та схвалено ГЗС із спеціальності, протокол № 2 від 30 серпня 2024 р.

Керівник ГЗС, к. філол. н.

Наталія ЛІЩИНСЬКА

Гарант ОП, к. філол. н.

Наталія ЛІЩИНСЬКА

**СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Сучасна українська літературна мова
(Лексикологія, фразеологія, лексикографія)»**

**1. Опис навчальної дисципліни
«Сучасна українська літературна мова
(Лексикологія, фразеологія, лексикографія)»**

Дисципліна – «Сучасна українська літературна мова (Лексикологія, фразеологія, лексикографія)»	Галузь знань, спеціальність, СВО	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 3	Галузь знань: 01 Освіта / Педагогіка	Статус дисципліни обов'язкова дисципліна циклу загальної підготовки Мова навчання українська
Кількість залікових модулів – 5	Спеціальність: 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями 014.02 (мова і література) (польська), 014.01 (мова і література) (українська))	Рік підготовки: <i>Денна – 1</i> Семестр: <i>Денна – 1</i>
Кількість змістових модулів – 3	Освітньо-професійна програма: «Середня освіта. Польська мова та література, українська мова та література»	Лекції: <i>Денна – 32 год.</i> Практичні заняття: <i>Денна – 14 год.</i>
Загальна кількість годин – 90	Ступінь вищої освіти – перший (бакалаврський)	Самостійна робота: <i>Денна – 36 год.</i> Тренінг: <i>Денна – 5 год.</i> Індивідуальна робота: <i>Денна – 3 год.</i>
Тижневих годин: тижневих – 6, з них аудиторних – 4		Вид підсумкового контролю – залік

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

2.1. Мета вивчення дисципліни

Сучасна українська літературна мова (Лексикологія, фразеологія, лексикографія) – обов'язкова навчальна дисципліна циклу професійної підготовки, що вивчає склад та особливості лексики сучасної української літературної мови, а також історію формування української лексикографії у синхронному та діахронному аспектах. Особлива увага звертається на класифікацію української лексики за різними критеріями; її види та специфіку вживання відповідно до норм сучасної української літературної мови; склад, види та структуру фразеологічних одиниць; види словників, особливості їх укладання та використання.

Метою курсу є формування необхідних теоретичних і практичних знань із лексикології, фразеології, лексикографії; збагачення лексичного запасу студентів-словесників; засвоєння норм сучасної української літературної мови, підвищення рівня культури мовлення; опанування основних принципів укладання словників різних видів та уміння користуватися ними.

2.2. Завдання вивчення дисципліни

Завдання вивчення дисципліни полягають у засвоєнні ключових понять лексикології, фразеології, лексикографії; аналізі лексичної та фразеологічної системи сучасної української мови, її базових одиниць; набутті навичок застосування прийомів і методів лексичного аналізу мовних одиниць; підготовці здобувачів освіти до виконання лінгводидактичних та дослідницьких завдань.

2.3. Найменування та опис компетентностей, формування яких забезпечує вивчення дисципліни

Навчальна дисципліна «Сучасна українська літературна мова (Лексикологія, фразеологія, лексикографія)» формує такі загальні та професійні компетентності:

- знання й розуміння предметної області та професійної діяльності;
- здатність адекватно використовувати мовні ресурси, демонструвати сформовану мовну й мовленнєву компетенції в процесі фахової та міжособистісної комунікації, володіти різними засобами мовної поведінки в різних комунікативних контекстах;
- здатність взаємодіяти зі спільнотами (на місцевому, регіональному, національному, європейському й глобальному рівнях) для розвитку професійних знань і фахових компетентностей, використання практичного досвіду й мовно-літературного контексту для реалізації цілей освітнього процесу в закладах середньої освіти.

2.4. Передумови для вивчення дисципліни

Передумовами для вивчення курсу «Сучасна українська літературна мова (Лексикологія, фразеологія, лексикографія)» є знання зі шкільного курсу української мови. У свою чергу, знання із лексикології, фразеології та лексикографії є основою для вивчення інших розділів сучасної української

літературної мови – морфеміки та словотвору, морфології, синтаксису простого і складного речення.

2.5. Результати навчання:

Опанувавши навчальну дисципліну «Сучасна українська літературна мова (Лексикологія, фразеологія, лексикографія)», здобувач повинен:

- *демонструє* вміння навчати учнів державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички засобами навчального предмету та інтегрованого навчання;
- *генерує* обґрунтовані думки в галузі професійних знань як для фахівців, так і для широкого загалу державною та іноземною мовами;
- знає сучасні філологічні засади навчання української мови та літератури, мовні норми, соціокультурну ситуацію розвитку української мови, особливості використання мовних одиниць у певному контексті, мовний дискурс художньої літератури й сучасності, провідні тенденції розвитку літературного процесу в Україні;
- пояснює особливості розвитку української мови та літератури, специфіку перебігу літературного процесу в Україні в культурному контексті, зміст естетичних теорій, методів, напрямів, течій, стилів, жанрів; твори української класики й сучасності у взаємозв'язках зі світовою літературою й культурою; порівнює мовні й літературні факти, явища, визначає їхні подібності й відмінності;
- володіє комунікативною компетентністю з української мови (лінгвістичний, соціокультурний, прагматичний компоненти відповідно до загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти);
- володіє навичками аудіювання й створення текстів різних стилів і жанрів та застосовує ці вміння в процесі формування мовленнєвої компетентності здобувачів освіти;
- використовує гуманістичний потенціал української мови та літератури для формування духовного світу юного покоління громадян України;
- володіє особистісно орієнтованим, діяльнісним, компетентнісним та іншими сучасними підходами до викладання української мови та літератури, застосовує український та міжнародний досвід навчання здобувачів освіти;
- використовує закони аналізу лінгвістичних одиниць для моделювання подібних у стандартних і нестандартних мовленнєвих ситуаціях, застосовує різні види аналізу мовних одиниць, визначає їх місце в тексті й мовленні, розуміє взаємозв'язок та ієрархію таких одиниць;
- має критичне мислення, творчо використовує різні теорії й досвід (український, закордонний) у процесі вирішення соціальних і професійних завдань, знає мовно-літературний контекст та реалізує його в освітньому процесі;
- застосовує на практиці знання про лінгвістичні, психологічні, дидактичні основи навчання іноземної мови і зарубіжної літератури та шляхи формування компетентностей учнів;
- вміє складати конспекти уроків різних типів, у тому числі для проведення занять у дистанційному режимі;

- обирає педагогічні технології, методи і прийоми навчання, а також методи тестування відповідно до цілей і завдань навчання і контролю з урахуванням конкретного педагогічного контексту;
- оцінює ефективність навчальних матеріалів та вміє адаптувати їх до конкретного освітнянського контексту;
- уміє здійснювати міжкультурну комунікацію і долати міжкультурні бар'єри на основі знання особливостей, цінностей, властивих культурам країн мов, що вивчаються, а також знання світоглядних засад, ментальних особливостей й онтологічних характеристик української культури;
- характеризує тенденції, етапи і особливості літературного процесу країн у різні епохи, визначає світоглядно-естетичну специфіку літературних течій і напрямів; аналізує твір за його ознаками і в контексті епохи, називає жанрові особливості твору, оперуючи термінологією;
- демонструє володіння іншомовною комунікативною компетентністю відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти в усіх видах усного і писемного спілкування;
- доводить конкретними прикладами зв'язок між розділами мовознавства і одиницями різних рівнів системи мови, пояснює мовний і мовленнєвий матеріал, вміє сам і навчає учнів користуватися словниками різних типів;
- аналізує, коментує, реферує і перекладає тексти різних стилів і тематики, демонструючи лексичну, граматичну і стилістичну компетентності;
- уміє критично опрацьовувати джерела і здійснювати самостійний науковий пошук, у тому числі і з використанням емпіричних методів;
- демонструє здатність критично оцінювати вітчизняний і закордонний навчальний досвід, власну навчальну та професійно-дослідницьку діяльність і вибудовувати стратегію саморозвитку та професійного самовдосконалення.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Лексична семантика

Тема 1. Вступ. Теоретичні основи курсу

Українська мова – національна мова українського народу. Лексикологія як розділ мовознавства. Предмет і завдання лексикології. Лексико-семантична система мови.

Тема 2. Слово як основна лексична одиниця. Поняття лексеми

Слово й поняття. Значення слова. Основні типи лексичних значень. Однозначні і багатозначні слова. Лексична полісемія. Типи лексичної полісемії

Тема 3. Омонімія. Паронімія. Синонімія. Антонімія

Омонімія. Класифікація і функції омонімів. Явище паронімії в українській лексиці. Синонімія. Місце синонімів у лексико-семантичній системі. Класифікація синонімів. Лексична конверсія. Типи конверсивів та їхні функції. Антонімія. Антоніми, їхні типи й роль у лексико-семантичній системі.

Тема 4. Класифікація лексики української мови

Лексика української мови за походженням. Лексика української мови за сферою вживання. Загальноживана лексика. Лексика обмеженого вживання. Територіально обмежена лексика. Класифікація діалектизмів. Соціальні діалекти. Науково-термінологічна лексика.

Тема 5. Активний і пасивний склад лексики української мови

Активний і пасивний склад лексики української мови. Застарілі слова в лексичній системі української мови. Місце неологізмів у лексичній системі української мови. Нейтральна, емоційно забарвлена та стилістично маркована лексика.

Змістовий модуль 2. Фразеологія

Тема 6. Фразеологія як розділ мовознавства

Основні напрямки фразеологічних досліджень. Фразеологічне значення. Системні відношення у фразеології.

Тема 7. Класифікації фразеологізмів

Семантичні типи фразеологізмів. Джерела фразеології. Експресивно-стилістичні властивості фразеології.

Змістовий модуль 3. Лексикографія

Тема 8. Лексикографія як розділ мовознавства

Лексикографія як лінгвістична дисципліна. З історії української лексикографії. Загальна типологія словників. Типи лінгвістичних словників. Перспективи української лексикографії. Електронні словники.

**4. Структура залікового кредиту
з дисципліни «Сучасна українська літературна мова
(Лексикологія, фразеологія, лексикографія)»**

Тема	Кількість годин					
	Лекції	Практ. заняття	Інд. робота	Тренінг	Сам. робота	Контрольні заходи
Змістовий модуль 1. Лексична семантика						
Тема 1. Вступ. Теоретичні основи курсу	4	1	1	3	5	Поточне опитування
Тема 2. Слово як основна лексична одиниця. Поняття лексеми	4	1			5	Поточне опитування
Тема 3. Омонімія. Паронімія. Синонімія. Антонімія	4	2			5	Поточне опитування
Тема 4. Класифікація лексики української мови	4	2			5	Поточне опитування
Тема 5. Активний і пасивний склад лексики української мови	4	2			5	Поточне опитування
Змістовий модуль 2. Фразеологія						
Тема 6. Фразеологія як розділ мовознавства	4	2	1	1	4	Поточне опитування
Тема 7. Класифікації фразеологізмів	4	2			4	Поточне опитування
Змістовий модуль 3. Лексикографія						
Тема 8. Лексикографія як розділ мовознавства	4	2	1	1	3	Поточне опитування
Разом:	32	14	3	5	36	

5. Тематика практичних занять

Практичне заняття № 1-2

Тема: Вступ. Теоретичні основи курсу.

Слово як основна лексична одиниця. Поняття лексеми

Питання для обговорення

1. Українська мова – національна мова українського народу.
2. Лексикологія як розділ мовознавства. Предмет і завдання лексикології.
3. Лексико-семантична система мови.
4. Слово й поняття. Значення слова.
5. Основні типи лексичних значень.
6. Однозначні і багатозначні слова.
7. Лексична полісемія. Типи лексичної полісемії.

Практичне заняття № 3

Тема: Омонімія. Паронімія. Синонімія. Антонімія

Питання для обговорення

1. Омонімія. Класифікація і функції омонімів.
2. Явище паронімії в українській лексиці.
3. Синонімія. Місце синонімів у лексико-семантичній системі. Класифікація синонімів.
4. Лексична конверсія. Типи конверсивів та їхні функції.
5. Антонімія. Антоніми, їхні типи й роль у лексико-семантичній системі.

Практичне заняття № 4

Тема: Класифікація лексики української мови

Питання для обговорення

1. Лексика української мови за походженням.
2. Лексика української мови за сферою вживання. Загальноживана лексика. Лексика обмеженого вживання.
3. Територіально обмежена лексика.
4. Класифікація діалектизмів.
5. Соціальні діалекти.
6. Науково-термінологічна лексика.

Практичне заняття № 5

Тема: Активний і пасивний склад лексики української мови

Питання для обговорення

1. Активний і пасивний склад лексики української мови.
2. Застарілі слова в лексичній системі української мови.
3. Місце неологізмів у лексичній системі української мови.
4. Нейтральна, емоційно забарвлена та стилістично маркована лексика.

Практичне заняття № 6

Тема: Фразеологія як розділ мовознавства

Питання для обговорення

1. Основні напрямки фразеологічних досліджень.
2. Фразеологічне значення. Системні відношення у фразеології.

Практичне заняття № 7

Тема: Класифікації фразеологізмів

Питання для обговорення

1. Семантичні типи фразеологізмів.
2. Джерела фразеології.
3. Експресивно-стилістичні властивості фразеології.

Практичне заняття № 8

Тема: Лексикографія як розділ мовознавства

Питання для обговорення

1. Лексикографія як лінгвістична дисципліна.
2. З історії української лексикографії.
3. Загальна типологія словників.
4. Типи лінгвістичних словників.
5. Перспективи української лексикографії. Електронні словники.

6. Самостійна робота

Завдання для самостійної роботи з дисципліни «Сучасна українська літературна мова (Лексикологія, фразеологія, лексикографія)» є видом позааудиторної роботи студентів і виконуються ними самостійно в процесі вивчення програмового матеріалу.

Метою цього виду роботи є оволодіння навичками самостійного вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студентів з навчального курсу програми.

Оцінювання самостійної роботи відбувається у формі тестування в кінці вивчення дисципліни.

Тематика самостійної роботи:

1. Теоретичні основи курсу.
2. Слово як основна лексична одиниця. Поняття лексеми.
3. Омонімія. Паронімія. Синонімія. Антонімія.
4. Класифікація лексики української мови.
5. Активний і пасивний склад лексики української мови.
6. Фразеологія як розділ мовознавства.
7. Класифікації фразеологізмів.
8. Лексикографія як розділ мовознавства.

7. Тренінг

Тренінг із дисципліни «Сучасна українська літературна мова (Лексикологія, фразеологія, лексикографія)» дасть змогу студентам глибше зрозуміти особливості української мови, розширити свій словниковий запас і навички роботи з текстом, а також навчитися використовувати мовні ресурси.

Тема: Лексичне багатство української мови: шляхи збагачення та запозичення. Мета: ознайомити студентів із процесами, які збагачують український словник (неологізми, запозичення, кальки).

Виконання вправ на пошук новітніх запозичень у медіа та формування можливих українських відповідників.

Тема: Українська фразеологія: від фольклорних джерел до сучасної мови.
Мета: Дослідити фразеологічний фонд української мови, відстежити джерела та сучасне застосування.

Робота з фразеологізмами в художній літературі та медіа, пояснення походження фразеологізмів, їх значення та стилістичне забарвлення. Створення «словника фразеологізмів», сучасні інтерпретації класичних виразів, пошук сучасних аналогів народних виразів.

Тема: Словники української мови в онлайні: пошук, аналіз і критичне використання. Мета: ознайомити студентів із онлайн-ресурсами для вивчення української мови.

Розгляд основних онлайн-словників (СУМ, ГРАК, Onlinecorpus), їх особливостей та можливостей. Практика пошуку та аналізу різних джерел, вправи на правильне використання ресурсів, створення практичного посібника для роботи з онлайн-словниками.

8. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

При викладанні навчальної дисципліни використовуються *інформаційно-ілюстративний, проблемний методи, спостереження й аналіз фактів, метод бесіди* для проведення занять і організації самостійної роботи студентів.

У процесі вивчення дисципліни «Сучасна українська літературна мова (Лексикологія, фразеологія, лексикографія)» використовуються такі засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- поточне опитування – робота на заняттях (відвідуваність; презентаційні виступи на практичних заняттях, участь у дебатах) та тестування;
- залікове модульне тестування та опитування;
- реферати, есе;
- самостійна робота;
- модульна контрольна робота;
- інші види індивідуальних та групових завдань.

Політика оцінювання

Політика щодо дедлайнів і перескладання. Для виконання індивідуальних завдань і проведення контрольних заходів встановлюються конкретні терміни. Перескладання модулів відбувається з дозволу дирекції факультету за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

Політика щодо академічної доброчесності. Використання друкованих і електронних джерел інформації під час контрольних заходів та екзаменів заборонено.

Політика щодо відвідування. За об'єктивних причин (наприклад, карантин, воєнний стан, хвороба, закордонне стажування) навчання може відбуватись в онлайн формі за погодженням із керівником курсу з дозволу дирекції факультету.

9. Критерії, форми поточного та підсумкового контролю дисципліни «Сучасна українська літературна мова (Лексикологія, фразеологія, лексикографія)»

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з навчальної дисципліни «Сучасна українська літературна мова (Лексикологія, фразеологія,

лексикографія)» визначається як середньозважена величина, залежно від питомої ваги кожної складової залікового кредиту та є зваженою сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності.

Модуль 1		Модуль 2	Модуль 3
40%	40%	5%	15%
Поточне оцінювання	Модульний контроль	Тренінг	Самостійна робота
Визначається як середнє арифметичне з оцінок, отриманих на практичних заняттях (кожен здобувач має отримати не менше 4 оцінок)	Підсумкова робота, яка охоплює всі теми	Визначається як оцінка, отримана за виконане завдання під час тренінгу	Визначається як оцінка за тестування із самостійної роботи

Шкала оцінювання

Переведення підсумкового балу за 100-бальною шкалою оцінювання в підсумкову оцінку за традиційною шкалою

Підсумковий бал	Оцінка за традиційною шкалою
	залік
90-100	зараховано
89-70	
60-69	
26-59	не зараховано
1-25	

10. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

№ з/п	Наочні матеріали	Номер теми
1.	Наявність доступу до мережі Інтернет (за необхідності)	1–8
2.	Ноутбук (за необхідності)	1–8
3.	Комунікаційне програмне забезпечення (Zoom) для проведення занять у режимі он-лайн (за необхідності)	1–8
4.	Комунікаційна навчальна платформа (Moodle) для організації дистанційного навчання (за необхідності)	1–8

11. Рекомендовані джерела інформації

1. Бодик О., Рудакова Т. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 146 с.
2. Бондар О., Карпенко Ю., Микитин-Дружинець М. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія / Навч. посіб. Київ, 2006. 368 с.
3. Вплив суспільних змін на розвиток української мови: Монографія / Відп. ред. Є. А. Карпіловська. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 444 с.
4. Гуцуляк Т. Є. Поділ лексики української мови за походженням: особливості та проблеми вивчення в загальноосвітніх навчальних закладах. Стратегічні напрями розвитку сучасної української лінгводидактики: монографія / за ред. Е. Палихати, О. Петришиної. Тернопіль: Підручники і посібники, 2021. С. 116–126.
5. Демська О. Вступ до лексикографії. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 266 с.
6. Демська-Кульчицька О. Фразеологія. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська Академія», 2008. 74 с.
7. Єрмоленко С. І. Методика навчання лексики та фразеології на засадах лінгводидактичного принципу наступності. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. 2016. № 2 (17). С. 103–109.
8. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2008. 336 с.
9. Кровицька О. Українська лексикографія: теорія і практика / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Львів, 2005. 175 с.
10. Українська мова: Енциклопедія. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
11. Ющук І. П. Українська мова. Київ: Либідь, 2003. 639 с.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека ім. В. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Інститут філософії ім. Г. Сковороди. URL: <http://www.filosof.com.ua>.
3. Українські підручники он-лайн. URL: <https://pidruchniki.com/>
4. Наукова бібліотека національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. URL: <http://lib.npu.edu.ua/>